

ИВАН ВАЗОВ - „ЕДНА БЪЛГАРКА“

ДОБРОТО - ПОРИВ КЪМ ЧОВЕКА И СВОБОДАТА

СЪЧИНЕНИЕ - РАЗСЪЖДЕНИЕ ВЪРХУ I И II ЕПИЗОД

Разказът „Една българка“ е свързан с революционната епоха на подем, в която българинът заявява правото си да съществува като свободен човек. Но историческите събития са само фон, на който ярко се откроява обикновената българка, за която любовта към ближния стои по-високо от мисълта за собствения живот. Базовата героиня не може да прозре идеите на четниците, но може със сърцето си да почувства своето място в мига на изпитание.

За всеки човек доброто е специфична категория, която той определя според собствените си принципи. За Илийца да стори добро означава да забрави собствените си проблеми, да презре страха от смутното време и тъмната нощ, като протегне ръка за помощ на нуждаещия се. Поривът ѝ към добротворчество е дълбоко осъзната вътрешна потребност, която е безкористна и има своите корени в християнското милосърдие и вездесъщото майчинско чувство.

Отношението на героинята към света около нея е загатнато още с появата ѝ. Жената, която е „мъжка на вид“, има чувствително сърце и молеци очи: „говореше умолително селянката и гледаше с голяма тревога в погледа“. За останалите жени, обидени и сплашени от турците, е невъзможно дори да помислят да се противят на заповедите, но тя е различна. Вярата ѝ, че във всеки човек има зрънце добро, дори той да държи камшик в ръката си, ѝ дава сили да се бори за своята цел: „Аго, за Бога, направи това добро...“ Жената смело се насочва към най-интимната територия на всяко човешко съзнание: „... и ти имаш деца“, и така представата за Бога, децата и доброто се преплитат в отчаяните ѝ молби, които, колкото и да не е за вярване, достигат до сърцето на турчина.

Начинът, по който Илийца се бори, за да достигне до сърцето на агата, да го накара да разбере, че и тя е човешко същество, че страда и има нужда от помощ, доказва силата на вярата ѝ в хармонично устроена човешка природа. По линията на милосърдието започва да се развива действието в разказа. Разбеснелият се властник тушира стореното добро с презрителното: „Ай, влазай, магариче!“. Авторът насочва вниманието си към българката, способна на отчаяни решения, вслушвайки се в сърцето си. Дори и природната картина е в унисон със спокойствието, обзело Илийчината душа, след като агата разрешава да се качи в лодката. Искърът е „сребърен от вечерните лъчи на слънцето, което през облаци отиваше да се скрие зад канарите на бърдото“. Хармонията на умиротворената при залез майска вечер се съчетава с относително постигната хармония в човешкия свят, в който цари насилие.

Желанието на възрастната жена да стори добро, когато среща момъка, не се ражда веднага. Най-напред се пробужда майчиното чувство, след това идва появата на човещина в дните, когато мъжете са се изпокрили, а историята разказва за позорни предателства спрямо изпаднали в беда четници. Да окаже помощ на пострадалия е вътрешен порив на българката, която веднага съзира лицето на непознатия - „измахнато и бледно“. Завладяна от парещата болка за гаснещия живот на внучето, Илийца е разтворила сърцето си и за чуждото страдание. В лицето на този странен момък тя разпознава един от „ония, дето ги гонят сега!“, но досещането не изпълва със страх душата ѝ. Уплахата, която за миг я обзема, е по-скоро за момъка, който е в опасност, защото турците бродят наоколо.

Проявите на съчувствие и механизмът на зараждането на идеята за необходимостта да се стори добро са разкрити с психологизъм от Вазов. Въпросителните, които носи в съзнанието си измореният странник, безпокойството, липсата на надежда се предават на селянката. Тъкмо неговият пряк въпрос: „Бабо, в това село може ли да се скрия?“, събужда у нея представата, че той е в опасна ситуация, защото не може да разчита на никого. Явно за четника, който е тръгнал

да рискува живота си за българщината, е естествено някой да го приюти, да го скрие. Той няма опит, толкова е млад и живее все още в света на идеалите си. Илийца е по-мъдра, зрелостта на годините ѝ я поставя в положението на майка и наставник на момъка. Отчаянието, както ѝ наивността на въпроса му, зададен чистосърдечно, отключват у нея порива към дейна изява на желанието да помогне. За българката само коричките хляб, съчувствието и няколкото топли думи не са истинско добротворчество. Тя усеща, че трябва наистина да спаси чрез закрилата си четника.

В сюжетното развитие на целия разказ отношението на героинята към доброто като човешка проява непрекъснато се променя, добивайки различни нюанси. В началото то е рожба на майчиния инстинкт, който у нея е особено силно развит. Авторът загатва за това, въвеждайки темата за болното внуче. Да нахрани и да облече четника - в това се изразява намерението на селянката, когато отчаянието по младото, изпито лице на четника провокира твърде силно човешкото начало у нея. Словото на героинята е простичко, откроява последователността на мислите ѝ: „скрий се...“, „ чакай ме...“, „ ще те намеря“, „хляб ще ти донеса и някоя друга дреха...“ Тонът не е заповеден, но е настоятелен, доказващ, че селянката вече се е превъплътила в образа на майка, която мисли за спасението на живота на своя син. Съпоставяйки решението ѝ с картината на робския страх, представена в началото на първа част, осъзнаваме, че проявата на човещина точно в този исторически момент е белег за необичайна сила. Трезвата, безпощадна преценка на Илийца: „ Там в огън сега, ще го предадат на турците“, въвежда отново темата за страха, който парализира естествената потребност на човека да прави добро. Дори и човеколюбива, смела жена като селянката не се осмелява да предложи изведнъж на момъка нито подслон, нито по-сигурна закрила. И в нейното сърце живее робът, който се е научил да оцелява, прекланяйки глава пред властника. Но авторът вече е изградил представата, че Илийца се опитва да разбие чрез мнимото си покорство робските прегради, че тя има свой модел на поведение, чрез който осъществява желанието си да живее според собствената, а не според-чуждата воля. Така постъпва българката и при срещата с „опасния“ бунтовник. За нея той е едно момче, тръгнало „курбан да става“, беззащитно. Тя гальовно ще го нарече „синко“, но за властниците четникът е човек с опасни мисли, поставил се извън закона. Двойственото му присъствие в съзнанието на българката ѝ пречи веднага да реши какво да стори за него. Тя не може да намери компромис между вътрешната потребност да спаси от смърт един млад живот, изложен на опасност, и реалната представа за ситуацията: „лошо време беше сега“ Робството пречи на Илийца да разгърне в широта богатствата на своята душа, да прояви присъщото ѝ благородство. Тя се осмелява да го стори само в границите на разумното и скрито решава да се посъветва с по-опитния игумен.

Представата за доброто в света на селянката е осветена от християнските начала. Възрастната жена е силно вярваща. Вазов изпъстря речта ѝ непрекъснато с името Божие, което тя не пропуска да спомене, дори когато говори с Хасан ага. Силата на вярата е завладяла сърцето на Илийца, тръгнала да дири спасение чрез нея за внучето. От тази гледна точка за нея е невъзможно да не стори добро на нуждаещ се, защото християнското милосърдие призовава към това. „Ние сме християни“ - казва Илийца на момъка и така му обяснява своята съпричастност към неговата съдба. Представата за общо духовно начало между нея и непознатия ги прави сродници. На тази основа тя ще го почувства като свой син, останал сам и в голяма беда. За вярващата българка е престъпление да отмине протегнатата за милост ръка, съвестта ѝ не би била спокойна, ако знае, че е могла да стори нещо, а се е изплашила. Ето как стремежът на жената да бъде вярна на самата себе си я подтиква към решението да рискува и да обещае на момъка, че ще се върне в тъмната нощ.